

30 LAT POMNIKÓW HISTORII

Posted on 19 stycznia 2024

W 2024 roku mija 30 lat odkąd pierwsze zabytki otrzymały status pomnika historii. Dzisiaj na liście znajduje się 126 pomników historii, które decyzją Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, po pozytywnym zaopiniowaniu przez Radę Ochrony Zabytków, zostały uznane za to najcenniejszy zasób dziedzictwa materialnego naszego kraju, wyróżniający się pod względem wartości naukowych, historycznych lub artystycznych.

Pomniki historii to zabytki o znaczeniu ponadregionalnym, utrwalone w świadomości społecznej, o wybitnych walorach naukowych, historycznych lub artystycznych. To obiekty, które mogą stanowić inspirację dla przyszłych pokoleń, dobrze zachowane, z czytelnymi, zharmonizowanymi nawarstwieniami historycznymi, otoczone ochroną konserwatorską.

Za pomnik historii może być uznany zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy, czyli uszczegóławiając: krajobraz kulturowy, układ urbanistyczny lub ruralistyczny, dzieło architektury i budownictwa, dzieło budownictwa obronnego, zabytek techniki, park i ogród, cmentarz, miejsce upamiętniające wydarzenia historyczne bądź związane z działalnością wybitnych osobistości lub instytucji oraz zabytek archeologiczny.

Inaczej mówiąc, lista pomników historii to najcenniejszy zasób dziedzictwa materialnego naszego kraju. Są to zabytki, z których możemy być dumni i które powinny być wizytówką naszego dziedzictwa na arenie międzynarodowej. To właśnie z tej listy Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego wybiera obiekty zgłaszane do wpisu na Listę światowego dziedzictwa UNESCO

Zobacz, jakie pomniki historii znajdują się w Twojej okolicy – wszystkie oznaczone są na [mapie na portalu zabytek.pl](https://zabytek.pl)

Trochę historii pomników historii

Uznanie danego zabytku za pomnik historii – jako jedną z form ochrony najcenniejszych obiektów w Polsce – zaproponowano już w 1962 roku, w ustawie o ochronie dóbr kultury. Zgodnie z tym aktem prawnym, w ten sposób wyróżniony mógł zostać zabytek nieruchomy o szczególnej wartości dla kultury narodowej. Jednak minęło ponad trzydzieści lat odkąd pomniki historii pojawiły się w polskim ustawodawstwie, zanim ukazało się pierwsze rozporządzenie realizujące to założenie.

Na początku lat dziewięćdziesiątych ówcześni członkowie Rady Ochrony Zabytków, w składzie profesorów: Janusza Bogdanowskiego, Mariana Arszczyńskiego, Jerzego Łozińskiego, Adama Miłobędzkiego i Michała Kobusiewicza, opracowali listę 100 obiektów spełniających kryteria opracowane dla miejsc światowego dziedzictwa z uwzględnieniem aspektu historycznego związanego z dziejami Polski. Na tej podstawie przygotowano pierwszą listę i 8 września 1994 roku, ówczesny Prezydent RP, Lech Wałęsa wydał zarządzenia ustanawiające pierwsze w Polsce pomniki historii. Wpisy uporządkowano alfabetycznie, i tak na pierwszej pozycji pojawił się Biskupin. Kolejne pozycje to Jasna Góra w Częstochowie, zespół katedralny we Fromborku, XVII-wieczny zespół miejski w Gdańsku, katedra w Gnieźnie, Kazimierz Dolny, historyczny zespół miasta Krakowa, neolityczna kopalnia w Krzemionkach, zamek w Malborku, Ostrów Lednicki, Stare i Nowe Miasto w Toruniu, historyczny zespół miasta z traktem królewskim i Wilanowem w Warszawie, kopalnia soli w Wieliczce, zespół historycznego centrum Wrocławia oraz historyczny zespół miasta w Zamościu. W sumie 8 września 1994 roku pomnikami historii zostało 15 zabytków.

Na kolejne rozporządzenia trzeba było czekać sześć lat. Od roku 2000, kilka zabytków rocznie uzyskiwało to wyróżnienie. W ustawie z 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dodano, że pomnikiem historii może zostać nie tylko zabytek nieruchomy wpisany do rejestru, ale również park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury.

Rekordowym rokiem był 2017 roku, kiedy lista pomników historii poszerzyła się o 21 obiektów, co było związane z projektem „100 Pomników Historii na 100-lecie odzyskania niepodległości”. W 2018 roku, 17 zabytków uzupełniło tę listę, a setnym pomnikiem historii została Stocznia Gdańska. Na początku roku 2024 mamy już 126 pomników historii, najwięcej, bo 14 w województwie małopolskim. Spodziewać się można, że lista ta w roku jubileuszowym wydłuży się znowu, jest jeszcze wiele unikalnych miejsc w Polsce, które warto wyróżnienia, a Narodowy Instytut Dziedzictwa w 2023 roku opracował 17 opinii w związku z nowymi propozycjami pomników historii.

W jaki sposób zabytek staje się pomnikiem historii?

Procedura uznania za pomnik historii jest długotrwała, drobiazgowa i angażuje najważniejsze instytucje zajmujące się ochroną zabytków w Polsce. Propozycję uznania za pomnik historii zgłaszający składa do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, za pośrednictwem i po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Następnie Departament Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego kieruje to zgłoszenie do Narodowego Instytutu Dziedzictwa, który wydaje opinię co do zasadności propozycji uznania obiektu za pomnik historii. Zaopiniowane przez NID zgłoszenie Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego przedkłada do akceptu Radzie Ochrony Zabytków. Po wyrażeniu pozytywnej opinii przez Radę Ochrony Zabytków, Departament Ochrony Zabytków przekazuje dokumentację zgłoszenia do NID, który przygotowuje projekt rozporządzenia Prezydenta RP wraz z uzasadnieniem i załącznikiem graficznym. Ostateczny projekt rozporządzenia przechodzi jeszcze raz przez ręce Ministra, a następnie trafia do Prezydenta RP, który uznaje obiekt za pomnik historii, określając jego granice.

Oznakowania i informacje

Pomniki historii posiadają własne logo wykorzystywane do oznaczenia obiektu w terenie oraz we publikacjach mających na celu popularyzację zabytku. Baza wiedzy na temat wszystkich pomników historii znajduje się na stronie zabytek.pl, a informacje szczegółowe na temat procedury na stronie nid.pl. Na kanale YouTube [TVNID](https://www.youtube.com/TVNID) zapraszamy do obejrzenia serii filmów o wybranych pomnikach historii.